

DIKT SOM VITNESBÖRD

Tretton samtida ex-jugoslaviska poeter

Då konflikten på Balkan började 1991 var det inte många experter i den västliga världen, som kunde föreställa sig vilka spänningar och oroshärdar, som levt kvar i området efter andra världskrigets fredsåret 1945. Den övergripande Titokommunismen dolde nationella krafter. En inneboende serbisk nationalism ville förverkliga gamla drömmar om makt. Reiligösa grupperingar av västlig och östlig kristendom blev tydlig, samtidigt som ett starkt muslimskt Bosnien förvandlas till en brinnande konflikthärd..

De tretton poeter som jag nu läst har sin hemvist i någon av de orter där kriget gått fram och därmed förvandlat både landskap och människor. Det gamla Jugoslavien, med olika delrepubliker, drabbat av krig, nationalism, trosomsättningar, Västaliansens bombningar finns där. I allt detta fasansfulla finns också människor som skriver verklig, naken poesi. Den handlar om liv och död, om en närvarande känsla av vanmakt, tristess.

Ales Debeljak skriver i tidskriftens inledning om sin situation i efterdyningarna av Daytonavtalet 1995: ”Det kanske fick stopp på den etniska rensningen, men har inte lyckats få bukt med den djupt rotade misstänksamheten och hatet. Gott och väl tio år efter den brutala belägringen av Sarajevo och efter Srebrenicamassakern genljuder ännu hela regionen av dåliga vibrationer.”

Krig, krisupplevelser, trauma, obearbetad ångest, oro för framtiden är och förblir känslolägen i det framtida liv, som människor i dessa områden tvingas leva med.

Tidskriften ARIEL, en skrift för litteratur har nu utkommit. Den långa titeln ”*Som ett förbluffat vittne i ett land, medan det ännu fanns*” är den genomgående rubriken i boken. Den återkommer inför varje presentation. Det skall samtidigt sägas att Ariel är tidskriften som är en bok, vars omfång består av 210 sidor, välmatade med intryck från det krig på Balkan, som även nu, mer eller mindre, pågår i ”fryst” tillstånd.

Här kan inte refereras till alla de tretton författarna. Men några av dem vill jag lyfta fram för att låta läsarna känna under vilken mentalitet, som dessa författare arbetar. Det framgår tydligt att krigets mantra, dess obevekliga följder, fortfarande förföljer tankar och minnen.

Författarna är unga, födda mellan 1956 och 1973.

Zoran Bogdan, född i Vokovar skriver om staden, som ett brinnande ”Sodom och Gomorra”. Banko Cegec använder en träffande bild i dikten Basketboll, där han i slutet skriver in sin misstänksamhet:

*Jag hugger alltid krampaktigt in en kil
där en normal människa hade svingat iväg en trepoängare
mot dem under den andra korgen
och segerrikt svävat iväg mot evigheten
på ”demokratins vingar” av plast.*

I dikten Legosoldater anlägger Debeljak en pessimistisk ton. Vemodet strömmar fram i rader som: ”Vinden har tystnat i vingårdarna. En nattfjäril slår mot karbidlampan./ Kvällen andas svagt. En ohörd bön försvinner i skymningen/ under guds likgiltighet...”

”Att somna i ljuset” heter en prosadikt av Barbara Korun. Den andas drömmar och visioner men också en stark kärleksönskan mitt i det svåra:

*Se, allt är förgängligt, hösten övergår till vinter och sedan öppnar träden
plötsligt åter sina knoppar, en skur av ljus på havets sand och – åter höst.*

Barnen växer upp och lämnar oss. Men kärleken består. Den här kärleken består.

Brane Mozetic lyfter på ett enkelt, flytande språk fram en sorts autistisk känsla, som ofta drabbar den utsatte:

I dessa dagar gör nationer et val mellan krig och fred. De aggressiva är mer begeistrade av det första. De står i långa rader och lämnar sina röster. De andra, hopkurade i baracker, förstår inte och har aldrig förstått Varför de överhuvudtaget lever. Och här sitter jag framför mitt liv och inser hur banalt det är. Knappt värt att tala om. Jag tiger.

Senadin Musabegovic från Sarajevo berättar om det ”minnesarkiv” som finns inom honom. Det blir en rapport från skyttegravarna, där det växer fram en brottning mellan Gud och människa, mellan det nära och frånvarande, mellan det höga och låga; en sorts lidandets liturgi växer fram i ”soldatens” hjärta:

*Vi,
soldater
förutbestämda
att med våra kroppar skriva ner historiens
logik, smutsiga av skyttegravens
jord, sitter fromt
och tyst,
för att inte reta upp Gud,
och tuggar på våra sardiner,
allt smälter under tungan,
förvandlas till ett mot
i vilket
vi inte urskiljer gränsen
mellan oss och fienden,
som fotograferar oss med sitt
kikarsikte
för ett historiskt dokument
över evigheten.*

Till sist, Sibila Petlevski, som i en avlutande prosaskiss sammanfattar med orden ”den uttömda överlägsenheten har slagit ut bostädernas tänder och ogräset har trängt sig in bland ruinerna som gräset i ett hästkranium, redan urholkat av maskar, fåglar och sol. Även kriget åldras.”

Tidskriften Ariel har, med Mikael Nydahl som redaktör, gjort en historisk insats genom att anlita kvalificerade översättare och därmed sprida ljus och förståelse över den del av sydöstra Europa, som vi har svårt att se – om än i skuggan av krigets vånda.

Hans-Evert Renérius

ARIEL – tidskrift för litteratur. Nummer 4-5 2004. Årgång 86.